

URBA11
Place du levant, 1
Bâtiment Vinci
B-1348 Louvain-la-Neuve - Belgique
Tel. :+32 10 47 23 47

FACULTÉ D'ARCHITECTURE, D'INGÉNÉRIE ARCHITECTURALE, D'URBANISME

CADASTRE DES TERRAINS ET/OU BÂTIMENTS MOBILISABLES POUR LA
REALISATION D'EQUIPEMENTS SCOLAIRES DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

KADASTER VAN TERREINEN EN/OF BESCHIKBARE GEBOUWEN VOOR DE
IMPLEMENTATIE VAN SCHOOLVOORZIENINGEN IN DE REGIO BRUSSEL-HOOFDSTAD

EINDDOSSIER

Maart 2013

Bijlage 4

AANVULLENDE NOTA'S

Studie gerealiseerd door het onderzoeksteam URBA 11 dat verbonden is aan de Faculté d'architecture, d'ingénierie architecturale et d'urbanisme LOCI – UCL.

OPDRACHTGEVER

ADT - ATO Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest / **Directie** Luc MAUFROY / **Projectteam** Yves ROUYET, Louise RICHARD.

MORELE AUTEUR

URBA 11 Onderzoeksteam verbonden aan de 'Faculté d'architecture, d'ingénierie architecturale et d'urbanisme LOCI - UCL' / **Directie** Bernard DECLEVE, professor UCL / **Onderzoeksteam** Priscilla ANANIAN / Valeria CARTES LEAL / Bernard DECLEVE / Joël RYELANDT / **Medewerkers** Cristina BRASCHI / Laura CURADO / Nicolas DECLEVE / Steven GRAAUWMANS (Nederlandse vertaling)

EIGENLIJKE AUTEURS VAN HET VERSLAG

Bernard DECLEVE / Priscilla ANANIAN / Valeria CARTES LEAL / Joël RYELANDT

BEGELEIDINGSCOMITÉ

Naast de opdrachtgever, bestond het begeleidingscomité uit vertegenwoordigers van de volgende instellingen:

Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

- Kabinet van de minister-president, Charles PICQUE
- Kabinet van de minister van Economie, Werkgelegenheid, Wetenschappelijk Onderzoek en Buitenlandse Handel, Benoît CEREXHE
- Kabinet van de minister van Leefmilieu en Stadsvernieuwing, Evelyne HUYTEBROECK
- Kabinet van de minister van Begroting, Guy VANHENGEL

Regering van de Franse Gemeenschap:

- Cabinet du Ministre-Président, Rudy DEMOTTE
- Cabinet du Ministre de l'Enseignement Supérieur, Jean-Claude MARCOURT
- Cabinet du Ministre de l'Enfance, de la Recherche et de la Fonction Publique, Jean-Marc NOLLET
- Cabinet de la Ministre de l'Enseignement Obligatoire, Marie-Dominique SIMONET

Vlaamse Regering :

- Kabinet van de Vlaamse Minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel, Pascal SMET

Collège de la Commission Communautaire Française (COCOF) :

- Cabinet du Ministre-Président de la COCOF, Christos DOULKERIDIS

College van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) :

- Kabinet van de Voorzitter van het College, bevoegd voor onderwijs, vorming, begroting en communicatie, Guy VANHENGEL

Administration de la Communauté Française :

- Service général des infrastructures publiques subventionnées
- Service général des bâtiments scolaires du réseau organisé par la Communauté Française

Administratie van de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) :

- Stedelijk Beleid
- Algemene directie Onderwijs en Vorming

Administratie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

- Bestuur Plaatselijke Besturen
- Bestuur Ruimtelijke Ordening en Huisvesting, Directie Studies en Planning

MIVB: Departement Strategische Studies

DANKBETUIGING

Wij danken alle personen voor hun tijd om deze studie tot een goed einde te brengen.

FOTO'S

Behalve bij uitdrukkelijke naamvermelding onderaan het beeld, werden alle foto's door de leden van het onderzoeksteam genomen.

Samenstelling van het dossier

SAMENVATTEND RAPPORT

BIJLAGE DATABASE 'A': DE 138 POTENTIËLE SITES
GEÏDENTIFICEERD DOOR DE INRICHTENDE MACHTEN.

BIJLAGE FICHES VAN CASESTUDIES

BIJLAGE DATABASE 'B': DE 135 OPENBARE BOUWTERREINEN
GEFILTERD UIT HET KADASTER

BIJLAGE AANVULLENDE NOTA'S

BIJLAGE LIJST VAN DESKUNDIGEN

INHOUDSOPGAVE BIJLAGE 4

- Nota 1** **Methodologische nota voor het definiëren van het criterium van de minimumomvang**
Valeria Cartes Leal, URBA11.
- Nota 2** **Bepalende factoren voor de keuze van de plaats van de school**
Bernard Delvaux, GIRSEF.
- Nota 3** **Terugblik op de ontwikkeling van het schoolaanbod en het onderwijsaanbod tussen 1996 en 2010**
Priscilla Ananian, URBA11.
- Nota 4** **Methode van aanpak en toepassing van filters om dubbel gebruik te voorkomen bij de selectie van openbare bouwgronden met het oog op het realiseren van onderwijsvoorzieningen**
Joël Ryelandt, URBA11.
- Nota 5** **Gebruikspotentieel van onderwijsvoorzieningen in de verschillende gebieden van het GBP**
Valeria Cartes Leal, URBA11.
- Nota 6** **Verificatie van de rechtstoestand van de 138 sites uit database A**
Joël Ryelandt, URBA11.

NOTA 1

Definitie van het criterium voor de minimumomvang

Methodologische nota (Valeria Cartes Leal, URBA11)

‘Van plaatselijk niveau tot op Europees niveau wordt verhoging van het opleidingsniveau steeds vaker beschouwd als een van de belangrijkste factoren voor territoriale ontwikkeling. Vaak zonder al te veel voorzorgsmaatregelen...’ (Delvaux)

Dit onderzoek in opdracht van het ATO bood ons de kans mee te denken over een strategie voor onderwijsplanning, die een probleem vormt in verband met de bevolkingsgroei tot 2020 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het bewerkstelligen van een dergelijke verandering in de wijze van planning van sites voor scholen in de stad zal nog veel tijd en inspanning vergen van alle betrokkenen. Toch is dit onderzoek voor ons niet alleen een kans om na te denken over het ontwerp van schoolgebouwen, maar tegelijkertijd ook om enkele aanbevelingen te doen over een strategische planning.

De demografische problematiek heeft zeker gevolgen voor de economische inkomstenbronnen en modellen voor stedelijke ontwikkeling en met name voor de ontwikkeling van levenslang onderwijs. In de naoorlogse jaren leidde de explosieve groei van het aantal leerlingen tot een periode van expansie, die een impuls gaf aan een herziening van de architecturale vormen en de pedagogische doelstellingen van het onderwijssysteem.

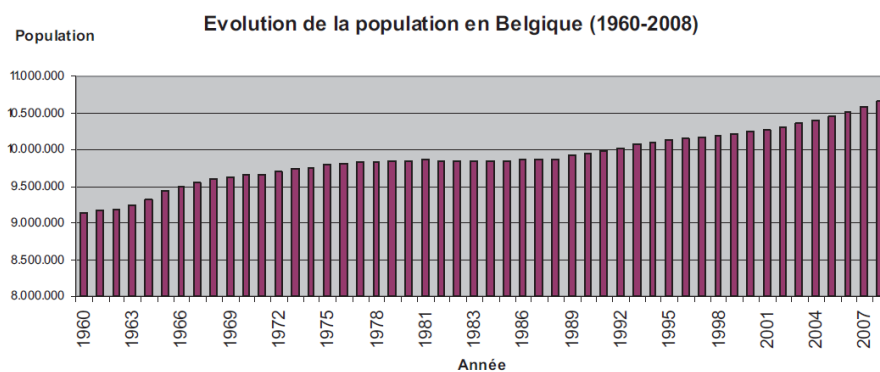
De afname van de bevolkingsgroep in de schoolleeftijd die in het algemeen in Europa volgde in de jaren 80 en 90 heeft problemen veroorzaakt, zoals een overschot aan voorzieningen voor onderwijs, zodanig dat deze gesloten moesten worden of een andere functie kregen. Ook kwam het onderwijssysteem ter discussie te staan door de veranderde behoeften van leerlingen, met name door de komst van een grote groep kinderen van economische immigranten van de eerste en tweede generatie, geboren in het gastland van hun ouders.

Er ontstond een mengeling van autochtone en allochtone kinderen die ondergedompeld worden in een andere cultuur en die thuis vaak een vreemde taal spreken. Sinds de jaren 80 is door de nieuwe toename van de immigratie de samenstelling en de geografische verdeling van de bevolkingsgroepen nog diverser geworden.

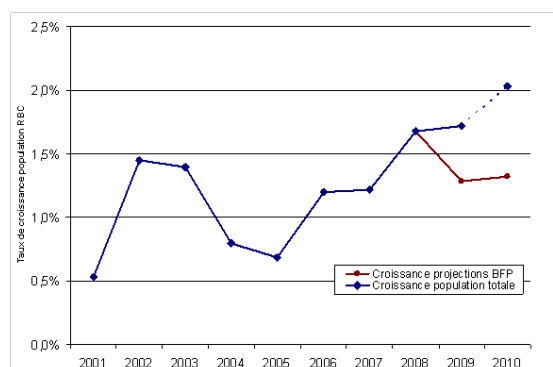
Tegelijk met deze veranderingen in de bevolkingsgroepen moet rekening gehouden worden met de verandering in de leefkwaliteit die de ontwikkeling van de wetenschap heeft gebracht. ‘In 1960 was de gemiddelde levensverwachting van de mannelijke bevolking in een OESO-land 67 jaar, waarvan er 46 werden besteed aan het werkzame leven. De 21 resterende jaren bestonden uit de jongste jeugd en school en korte perioden van niet-werken en het pensioen. Tegenwoordig is de levensverwachting 74 jaar voor mannen, die nog maar de helft van hun leven (37 jaar) besteden aan werken. De overige 37 jaar hebben te maken met de verlenging van de duur van het onderwijs, de perioden van werkloosheid en vooral het pensioen’ (OESO, 1999). Dat betekent dat er naast de voordelen die de moderne tijd biedt door verlenging van de actieve leeftijd van de bevolking er grotere behoefte bestaat aan ruimte, kwalitatief goede plaatsen voor onderwijs en opleiding en recreatie dan in het verleden. Dat gezegd zijnde, die ruimten kunnen samen verschillende functies

vervullen, zoals onderwijs, economische, wetenschappelijke en culturele activiteiten, evenals programma's voor alle leeftijdsgroepen.

In het midden van de jaren 60 kwam de demografische ontwikkeling in Europa in een nieuwe duidelijke veranderingsfase terecht, die de 'tweede demografische transitie' wordt genoemd (Cliquet, 1991), gekenmerkt door een dalend sterftecijfer en een laag vruchtbaarheidscijfer. De daling van het vruchtbaarheidscijfer in Europa na de 'babyboom' in de jaren 60 is echter aan het eind van de jaren 80 gestopt en zelfs omgeslagen in een stijging in sommige noordelijke landen (Coleman, 1996). In België daarentegen vormen de jaren 2000 het begin van de bevolkingsgroei. De eerste aanzienlijke groei van de Belgische bevolking, met meer dan 8.000 personen, vindt plaats in de periode 2005-2006 (Figuur 1). Tussen 1 januari 2007 en 1 januari 2008 is het officiële inwonertal gestegen met 82.332 personen. Dit was de sterkste bevolkingsgroei sinds 1965. (FOD Economie - Algemene directie Statistiek en Economische informatie, 2008). Brussel bevindt zich momenteel, zoals de gewestelijke en gemeentelijke voorspellingen van het BISA laten zien, op de stijgende lijn van de groeicurve van zijn bevolking.

Figuur 1 Grafiek van de bevolkingsgroei van het BHG:
Bron FPB en Rijksregister BISA - Cel Analyse 2010

Figuur 2 Grafiek van de bevolkingsgroei van het BHG:
Bron FPB en Rijksregister BISA - Cel Analyse 2010

Volgens de schattingen van het Europese bureau voor de statistiek Eurostat zal de Belgische bevolking tussen nu en 2060 toenemen met 24%. België komt daardoor op de 5e plaats van Europese landen met de grootste bevolkingsgroei na Ierland (+46%), Luxemburg (+45%), Cyprus (+41%) en het

Verenigd Koninkrijk (+27%). Rond 2040 zal de bevolking van de Europese Unie waarschijnlijk een piek bereiken van 526 miljoen (26 miljoen meer dan nu) en daarna langzamerhand afnemen om in 2060 uit te komen op 517 miljoen. Ook zal de Europese bevolking verder vergrijzen. In België zal in 2060 ongeveer 25% van de bevolking ouder zijn dan 65 jaar (Eurostat 2008).

Parallel aan de problematiek van de voorspellingen van de bevolkingsgroei in België tussen nu en 2060 (Eurostat 2011a), zal ook rekening gehouden moeten worden met de weerslag op de sociaaleconomische systemen, de zorg, de infrastructuur, enz. van de door Eurostat (Eurostat 2011b) voorspelde ongekende vergrijzing van de bevolking in de 50 komende jaren in de 31 Europese landen. Daarom is het van het grootste belang om de in het verleden gemaakte fouten te analyseren en om op prospectieve wijze na te denken over de site, duurzaamheid en openheid naar de stad van scholen. Ook de multifunctionaliteit van schoolgebouwen is van belang om te vermijden dat, net zoals in de jaren 70, scholen gesloten moeten worden door het ontbreken van kinderen in de bevolking.

1. De oorsprong van de school

Alvorens ons te wijden aan de complexe normen en regelingen voor de vorm en de grootte van een schoolgebouw, willen wij ingaan op de ideeën en concepten van waaruit het schoolwezen ontstaan is.

Het woord school is ontleend aan het klassieke Latijn (1e eeuw v.Chr. tot 14 AD). Volgens het *Breve Diccionario Etimológico de Corominas* komt het woord school van het Latijnse *schola*, *lección*, *escuela*, 'aan studie gewijde vrije tijd, les, plaats van studie'. *Schola* is te zien in de betekenis van een ruimte voor 'aan studie gewijde vrije tijd; les; plaats waar men onderwijst' en tegelijkertijd komt het uit het laat-Latijn (van de 3e tot de 5e eeuw) in de betekenis van 'corporatie en/of compagnie'. Op zijn beurt is het Latijnse woord ontleend aan het Griekse *σχολή* (*scholé*) *ocio*, *tiempo libre*, *estudio*, *escuela*, waarvan de eigenlijke betekenis is 'stoppen met werken'. Volgens de bijzondere betekenis 'vrije tijd gewijd aan studie; les; groep personen die dit onderwijs krijgt'.

Hiermee kan men aan de hand van deze begrippen enkele interessante ideeën verklaren, zoals dat voor de Romeinen en vooral voor de Grieken de school een plaats van vrije tijd was, een tijd van vermaak gewijd aan studie, een plaats voor les, waar burgers onderwijs kregen.

Het woord school is voor het eerst verschenen rond 1050, in de vorm '*escole*' in *La vie de saint Alexis* in de betekenis van 'gebouw waar collectief onderricht gegeven wordt'. Tussen 1146-74, om precies te zijn in een handschrift uit de 13e eeuw met de titel *Le mystère d'Adam* vinden we de uitdrukking '*estre en bone escole*' wat geïnterpreteerd is als 'een goede bron van onderwijs hebben' volgens de lexicografische portaalsite Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales (CNRTL). Wij stellen ons een plaats of een instelling voor, die geacht wordt een ruimte te zijn die een bron van kennis en onderwijs biedt om een burger te worden, hetgeen gezien wordt als een tijd van ontspanning en vermaak, maar die verband houdt met studie.

De Grieken zagen de school meer als een 'praktijk dan een plaats' (Derouet-Besson 1998), omdat de hele stad een plek was voor onderwijs. Naarmate het begrip onderwijs zich ontwikkelde, ontstonden er ook speciale plekken voor onderwijs. In de middeleeuwen krijgt de kerk langzamerhand een monopoliepositie bij het verspreiden van onderwijs en als gevolg daarvan worden deze

onderwijssites gezien als religieuze plekken, vooral vanwege het feit dat de voor de lessen bestemde ruimten soms naast een kerk of een klooster lagen.

De katholieke kerk heeft er dus belang bij om les te geven, eerst aan de gegoede klassen van de rijken en om een maatschappelijke rol te spelen rond het geloof. Langzamerhand worden er in heel Europa colleges opgericht, bijvoorbeeld: het Collège de Périgord in Toulouse (1365-1370), het Collège de Clermont in Parijs in 1564 of het college dat door de Augustijnen in 1601 opgericht werd in hun klooster aan de Wolvengracht ter hoogte van het De Brouckèreplein (Demey).

Aan de andere kant brengt Aristoteles in zijn laatste boeken van zijn *Politika* naar voren: 'rust'; (*anápausis*), 'werk'; (*ascholía*), 'vrije tijd'; (*scholé*). Het verband tussen deze drie realiteiten was voor de Hellenistische filosoof de rust (*anápausis*) die boven werk (*ascholía*) staat en het werk staat boven vrije tijd (*scholé*). Onder de term 'rust'; (*scholé*) verstaan wij ook zoiets als de cultuur van de geest. Het past om een scheiding aan te brengen in deze drie-eenheid van concepten: terwijl de rust (*anápausis*) en werk (*ascholía*) zich bevinden in de sfeer van hetgeen noodzakelijk is voor het leven, bevindt de cultuur van de vrije tijd (*scholé*) zich in de sfeer van het vrije.

Uit dit alles vloeit voort dat, ondanks de belangrijke functie die de school op sociaal en democratisch gebied heeft in de moderne maatschappij, er bepaalde verschillen bestaan in de verdeling van de kennis, de daadwerkelijke bijdrage van de school in het huidige model, evenals een grote differentiatie tussen hun publiek en hun site.

Voor Françoise Choay (Merlin, P. en Choay, F 2005), is de definitie van school op de eerste plaats: 'de lagere school, die een collectieve woonvoorziening bij uitstek is en de keuze voor de site is belangrijk door de invloed die deze heeft op de dagelijkse verplaatsingen in een wijk.' Dat wil zeggen dat het een voorziening is in de buurt van woningen en op een zodanige afstand daarvan dat het voor een kind van de lagere school, van 6 tot 12 jaar, mogelijk zal zijn om te voet naar school te gaan. Daarnaast stelt zij vast dat de lagere school kinderen opvangt in de leeftijd van 6 tot 10 jaar en dat in het stedelijk gebied 'de gebruikelijke omvang van een school twaalf klassen is, waaraan vier kleuterklassen kunnen worden toegevoegd'. Als wij uitgaan van die 12 klassen met 25 leerlingen per klas, komen wij uit op een school met een capaciteit van 300 leerlingen, waarvoor, zoals F. Choay uitlegt, een terrein van 5 tot 6000 m² nodig is en wat overeenkomt met ongeveer 600 woningen; dit betekent dat wij voor de bouw van een school moeten rekenen op 20 m² (bodemvlak) per leerling bij het zoeken naar een stuk grond, een oppervlak dat heel wat hoger ligt dan het oppervlak van 10 m² per leerling waarvan de Franstalige en Nederlandstalige Gemeenschap uitgaan (zie tabel 2). Wat de kleuterschool (kinderen tussen 3 en 6 jaar) betreft, kan de vestiging verbonden zijn met of los staan van een lagere school. De basisomvang is vier klassen en daarvoor is een oppervlak van 2000 m² nodig, legt Choay uit.

Uiteraard moeten wij deze door Choay aangedragen gegevens slechts zien als een theoretische referentie, aangezien we in Brussel vandaag de dag niet altijd kunnen rekenen op een beschikbaar oppervlak van die omvang. Om toch deze hiervoor geanalyseerde 'gemiddelde omvang' te bereiken blijft de optie van verdichting door middel van hoogbouw een alleszins aanbevelenswaardige oplossing.

2. Wie zijn de verschillende partijen (Inrichtende machten) in het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en wat is hun minimumoppervlak aan ruimte voor de oprichting van schoolgebouwen?

In dit deel van de nota willen wij een ruwe schets geven van de spelers en de manier waarop het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verdeeld is.

Omdat tegenwoordig de meeste landen veel belang hechten aan een leven lang leren, worden onderwijs en het zoeken naar nieuwe methoden van aanpak centraal gesteld. Zo kan het leren worden aangepast aan de behoeften van kinderen en jongeren, in een wereld die steeds verder verstedelijkt met alle daarbij behorende problemen als gevolg van de demografische en economische groei.

Zoals bekend, is het huidige Belgische onderwijssysteem het resultaat van de wet die op 29 mei 1959 is goedgekeurd, het Schoolpact. Volgens de opzet van dit Pact zijn er twee grote onderwijsnetten: aan de ene kant het officiële netwerk, waar de inrichtende macht meestal de gemeente is of een van de drie gemeenschappen (Franstalige, Duitstalige en Nederlandstalige) of de provincie; aan de andere kant het vrije net, waar de inrichtende macht een privaatrechtelijke persoon is en dat verdeeld is in vrij confessioneel en vrij niet-confessioneel.

Deze twee structuren zijn de belangrijkste publieke spelers wat de eisen voor schoolontwerp betreft.

De architectuur van scholen en samenvatting van de bouwnormen in België:

Er bestaat in België geen handleiding als ondersteuning voor het ontwerp of de feitelijke normen voor de architectuur van scholen. Toch formuleren instellingen zoals het Vlaamse Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGION) of de service d'infrastructures scolaires van de Franse Gemeenschap enkele basisprincipes voor de bouw van scholen. Wij hebben deze gegevens verzameld, samengevat en weergegeven in een hierbij gaande tabel.

Naar aanleiding van een analyse van de vierkante meters die worden ingenomen door het onderwijs in het BHG constateren wij dat de gemiddelde drempel voor schooloppervlakken in het BHG slechts 253 m² bedraagt (Tabel 1). We vinden kleine bouwwerken die bestemd zijn voor scholen, naast de oplopende grootte van de gronden afhankelijk van de afstand tot het centrum. De recentere scholen nemen minder ruimte in.

Tabel 1 Onderzoek naar de minimumdrempel voor de oppervlakte van een school

	Tot.opp. (ha)	Min.opp. (m ²)	Max.opp. (m ²)	Gem. (m ²)	Aantal percelen
Vijfhoek	0,9	630	1590	3821	15
Eerste kroon	1,6	441	1630	4103	10
Tweede Kroon	8,1	253	2916	12262	28
BHG	10,6	253	24443	12262	44

Bron: Cadmap 2010 /Urba11/Valeria Cartes

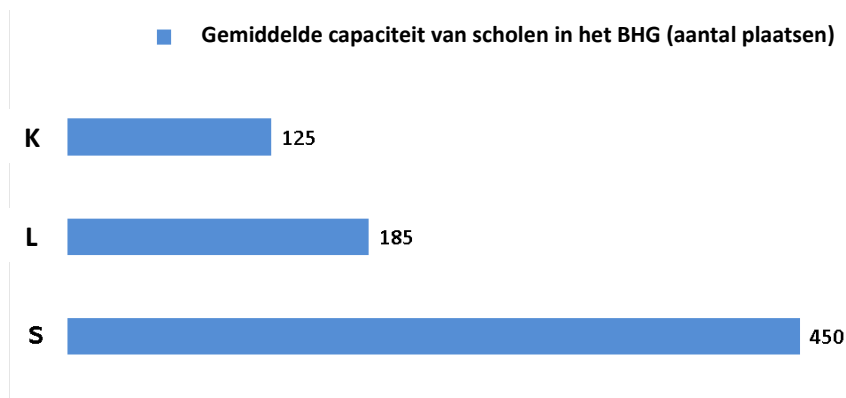
We wilden een criterium bepalen voor de minimale capaciteit van een schoolgebouw, dat in de toekomst bruikbaar is aan de hand van de resultaten van de schatting van het potentieel aan bouwterreinen in het BHG (zie Dossier B van het eindrapport). Daarom hebben wij op basis van Tabel 2 de minimumafmetingen bepaald voor de oprichting van een school. Dit komt uit op een minimum van 450 m² voor een gebouw van een verdieping met een speelplein van 200 m² voor 1 klas van 25 leerlingen. Dit vertegenwoordigt de minimale afmeting van een school, gevestigd in een Brussels gebouw.

Tabel 2 Vergelijking van de minimum normoppervlakken van de twee gemeenschappen

Instituut	Onderwijsniveau	Totaal m ² per leerlingenschip (bruto max.opp.)	m ² per leerling /speelplaats	toegest.min. en max.opp.- speelplaats	Min.opp. als filter speelplaats
Franse Gemeenschap	Maternel	± 10 m ² /élève 1. Moins de 72 élèves ? moins de 26 élèves : 250m ²	4m ² par élève 70m ² pour 100 élèves	Minimum : 200 m ² Maximum : 400 m ²	450m ²
	Primaire	? 26 à 44 élèves: 360 m ² ; ? de 45 à 56 élèves 360 m ² ? de 57 à 65 élèves : 485 m ² ? de 66 à 71 élèves : 675 m ²	4m ² par élève 70m ² pour 100 élèves	Minimum : 200 m ² Maximum : 400 m ²	
AGION	Kleuter-,lager of basisonderwijs - enseignement maternel, primaire ou fondamental	± 10 m ² /leerling 1. Vestigingsplaatsen met minder dan 72 leerlingen: minder dan 26 leerlingen: 250 m ² van 26 tot en met 44 leerlingen: 360 m ² van 45 tot en met 56 leerlingen: 485 m ² van 57 tot en met 65 leerlingen: 590 m ² ; van 66 tot en met 71 leerlingen: 675 m ² .	2m ² per kind	100 m ² minimum	

Om een overzicht te krijgen van het gebruik van de onderwijsgebouwen in aantallen plaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben wij het gemiddelde bebouwd oppervlak berekend van scholen per onderwijsniveau.

Daarnaast dient men te weten dat op dit moment in het BHG de gemiddelde capaciteit van de scholen beperkt is in het kleuter- en lager onderwijs. In het kleuteronderwijs vertegenwoordigt het gemiddelde van 125 plaatsen 5 klassen (van 25 leerlingen per klas) in een school met een oppervlakte van 1.117 m². Daarvan hebben wij voorbeelden gevonden in Molenbeek in een vrije school en in Schaarbeek in een gemeentelijke school, waarvan het bebouwd oppervlak ongeveer 797 m² bedraagt. In het geval van het lager onderwijs vertegenwoordigt het gemiddelde van 185 plaatsen 7 tot 8 klassen in een school met een oppervlakte van 11.949 m², waarvan wij voorbeelden hebben gevonden in Jette in een gemeenschapsschool en in Molenbeek in een gemeenteschool, waarvan het bebouwd oppervlak ongeveer 1.913 m² bedraagt. In het secundair onderwijs ten slotte zijn er gemiddeld 450 plaatsen voor 18 klassen in een school met een oppervlak van 29.341 m². Daarvan hebben we voorbeelden gevonden in Sint-Pieters-Woluwe in een confessionele vrije school en in Jette in een gemeenteschool die een bebouwd oppervlak heeft van ongeveer 8.722 m².

Bron: Franse Gemeenschap en Vlaamse Gemeenschap/ Urba11/Valeria Cartes

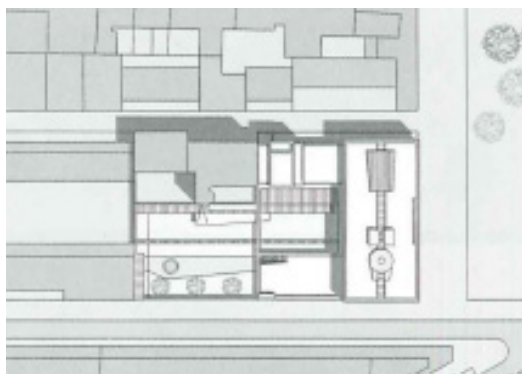
Onder de 50 door het Kadaster voorgestelde en geanalyseerde dossiers bevinden zich de terreinen zonder bestemming, openbare terreinen die potentieel inzetbaar zijn, waar een gebruiksmogelijkheid bestaat. Wat deze operatie betreft, leek het ons van belang om een gedetailleerde presentatie te geven van de 6 uitgevoerde architecturale projecten voor scholen en deze te vergelijken met enkele dossiers van de terreinen zonder bestemming. Dit zal ons ook helpen een antwoord te vinden op vragen over de omgeving en de nabijheid van woongebouwen en ideeën opleveren over het ontwerp en operationele zaken die aan de orde komen bij de uitvoering van plannen.

Een onderzoek van de OESO, in samenwerking met 90 scholen en universiteiten in 21 lidstaten trekt een conclusie over de grote rol van ontwerp, gebruik en beheer van gebouwen en schoolterreinen voor de verbetering van het onderwijs en leren. Dat is met name samengevat in het volgende citaat: 'Onderwijsinstellingen moeten voldoen aan de geïnventariseerde en identificeerbare behoeften van vandaag, maar ook aan de onbekende eisen van de toekomst. Ze moeten een omgeving bieden die zich aanpast aan het leerproces ... Ze moeten niet ontworpen zijn als een exclusieve terbeschikkingstelling van kennis aan een minderheid, maar als een middel om een meerderheid toegang te bieden tot onderwijs en vrije tijd.' (OESO 2000 p. VII)

In Europese landen en ook steeds meer in de rest van de wereld heeft het toenemend gebruik van computers in scholen ongetwijfeld een grote verandering teweeggebracht in de onderwijsmethoden en de indeling van de schoolruimte. Sommige educatieve projecten bevestigen hun rol van het doorgeven van kennis en vrije tijd, terwijl veel scholen welvoorziene bibliotheken bouwen en deze structuren zo ontwerpen dat deze ook buiten de lesuren toegankelijk zijn voor de gemeenschap, in het bijzonder vergaderzalen, recreatiegebieden, zwembad en sportzalen.

Uitzicht op het kinderpaviljoen

Plattegrond van het terrein

Uitzicht vanaf het schoolplein

Kleuterschool ZAC Moskova

18e arrondissement, Parijs, Frankrijk (Dudek 2007)

Architect	Frédéric Borel Architectes, Parijs
Capaciteit	25 tot 28 per klaslokaal: 8 klaslokalen
Oppervlakte van de ruimten	2000 m ²
Oppervlakte van de klassen	60 m ²
Bouwkosten	€ 2,7 miljoen
Einde werkzaamheden	2000
Verdeling van de leerlingen	3 secties, verdeeld naar leeftijd: 3-4/4-5/5-6 jaar
Onderwijsniveau	Kleuterschool
Voorbeelddossier	SSP2 / Willebroekkaai (in een wijk die een beetje geïsoleerd ligt van woningen)

Context van het project Gemeentelijke kleuterschool met een architecturale strategie die is aangepast aan de stedelijke situatie. De veiligheid en het risico van vandalisme als het centrum gesloten is, 's nachts en in de weekenden, met name in gebieden met hoge misdaadcijfers vormde de belangrijkste uitdaging bij dit gebouw.

Hoofdgevel

Plattegrond van het terrein

Uitzicht van het speelplein op het dak met de appartementen op de achtergrond

Montessoribasischool

De Eilanden, Amsterdam, Nederland (Dudek 2007)

Architect	Herman Hertzberger, Amsterdam
Capaciteit	280 kinderen van 4 tot 12 jaar
Oppervlakte van de ruimten	1333 m ²
Oppervlakte van de klassen	60 m ²
Bouwkosten	€ 1,5 miljoen
Einde werkzaamheden	2002
Verdeling van de leerlingen	Volgens de specifieke Montessori-criteria
Onderwijsniveau	Lager onderwijs
Voorbeelddossier	SSP9 / Grond vlakbij het Weststation. PCM1 / Project Divercity bij de Luttrebrug.

Context van het project Een school in een woongebouw met directe aansluiting op de maatschappij. In dit plan is het concept ontwikkeld van een villa met meerdere verdiepingen, wat het mogelijk maakt om zo goed mogelijk de schaarse ruimte te benutten van sites in een stad als Amsterdam. Een school die nauw verbonden is met de wijk en plaats vindt in een woongebouw. Dit bouwkundige concept voor scholen kan gemakkelijk geïntegreerd worden in woon- of bedrijfscomplexen.

Noordgevel

Zeer ruime circulatieruimten binnen

Plattegrond van het terrein

Lagere school Mary Poppins

Berlijn, Duitsland (Dudek 2007)

Architect	Carola Schiifers Architekten, Berlijn
Capaciteit	600 in de leeftijd van 5 tot 11 jaar
Oppervlakte van de ruimten	3000 m ² (sportzaal niet meegerekend)
Oppervlakte van de klassen	65 m ²
Bouwkosten	DM 10,3 miljoen (zonder de sportzaal)
Einde werkzaamheden	2000
Verdeling van de leerlingen	3 secties per graad
Onderwijsniveau	Lager onderwijs
Voorbeeldossier	SSP14 / Meisjesinternaat (met een groene omgeving en dichtbij woningen)
Context van het project	Gemeentelijke lagere school met een aparte sportzaal geïntegreerd in het inrichtingsplan voor een nieuw woongebied. De grote weide is veranderd in een groene ruimte die met de weide verbonden is door een strook met nieuwe huizen. De school ligt tussen de groep huizen en de weide midden in een ecologische gemeenschap.

Schijngevel en doodlopende straat omgebouwd tot speelplein

Gevel

Klassen die aangepast worden aan het aantal leerlingen

Charter school in South Bronx

Hunt Point, New York, Verenigde Staten (Dudek 2007)

Architect	Weisz + Yoes Studio, New York
Capaciteit	250 leerlingen in de leeftijd van 5 tot 10 jaar
Oppervlakte van de ruimten	2100 m ²
Oppervlakte van de klassen	60 m ² (24 leerlingen)
Bouwkosten	USD 2,3 miljoen
Einde werkzaamheden	2004
Verdeling van de leerlingen	Per leeftijdscategorie
Onderwijsniveau	Lager onderwijs
Voorbeeldossier	SSP4 / Thurn & Taxis (gelegen naast een achterstandswijk, mogelijkheid om een kader te creëren voor een participatief project).

Context van het project Een verlaten industrieterrein dat collectief ontworpen is om over meer ruimte te beschikken en kosten te besparen. De school heeft vorm gekregen in een aantal workshops onder leiding van de architecten, waaraan werd deelgenomen door leraren, ouders en leden van het lokale ondersteuningscomité voor kunstenaars, dat aan de wieg stond van het project. De uitdaging was om naast elkaar een school en een cultureel centrum in te richten op een verlaten industrieterrein midden in een wijk die in staat van verval verkeerde door zijn industriële verleden.

Hoofdgevel

Dwarsdoorsnede

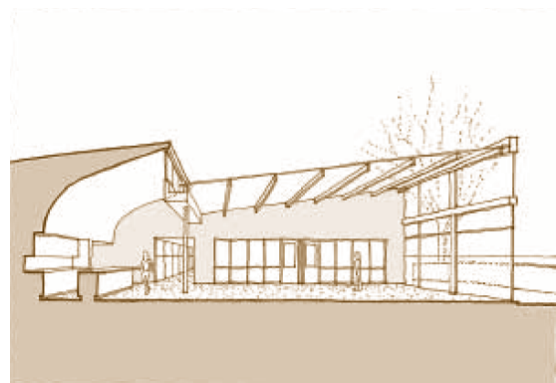
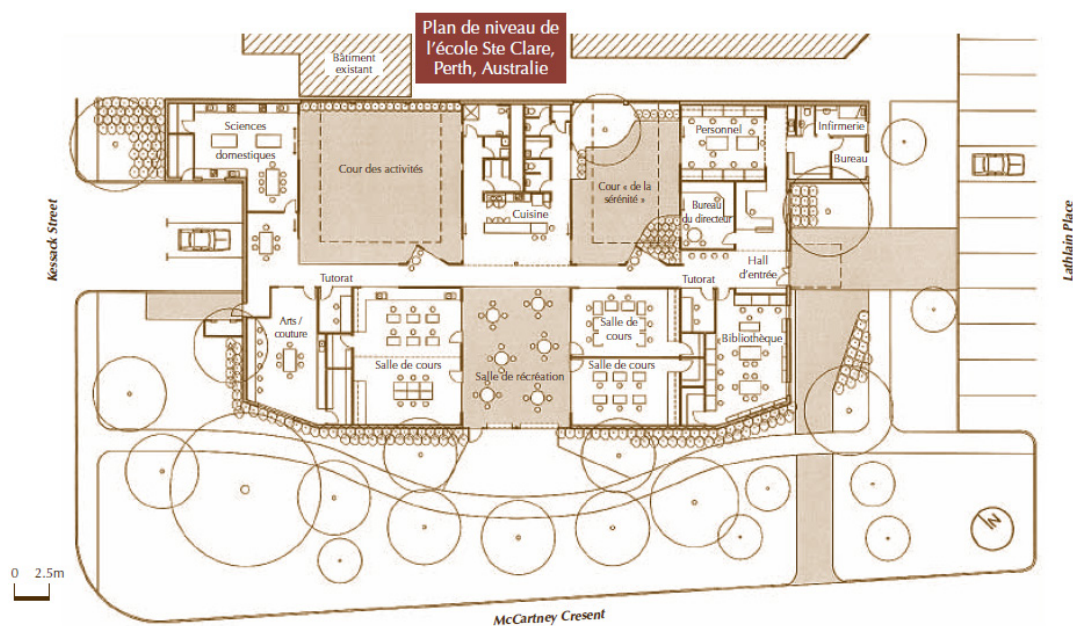

Ontspanningsruimte in de voormalige kerk

Institute Packer Collegiate

Brooklyn, New York, Verenigde Staten (Dudek 2007)

Architect	H ³ Hardy Collaboration Architecture, New York
Capaciteit	900 leerlingen in de leeftijd van 3 tot 18 jaar
Oppervlakte van de ruimten	6317 m ² (renovatie), 836 m ² (bouw)
Oppervlakte van de klassen	
Bouwkosten	USD 17 miljoen
Einde werkzaamheden	2003
Verdeling van de leerlingen	Per leeftijdscategorie (privéschool)
Onderwijsniveau	Beroepsonderwijs
Voorbeelddossier	SSP7 / Gevangenis van Sint-Gillis-Vorst (Reconversie en renovatie van patrimonium)
Context van het project	De verbeelding in dienst van de structuur van een afgedankte kerk. De grootste uitdaging bestond uit het inrichten van de klaslokalen en de integratie daarvan in de kerk. De ontwerpers zijn erin geslaagd om het karakter van deze Victoriaanse kerk met zijn gotische vensters en zijn lusters te behouden en er een structuur in aan te brengen van vier verdiepingen. Het gebouw verlevendigt door zijn aanwezigheid de wijk en dat geldt nog sterker voor het schoolplein waarvan de hoofdingang net naast de oude ingang ligt en dat een enorm levendige stedelijke plek is geworden.

St Clare's School

Perth, Australië (PEB-OESO 2003)

Architect	Broderick Architects, Perth
Capaciteit	Meisjes van 12 tot 17 jaar / 6 à 8 leerlingen per klas
Oppervlakte van de ruimten	702 m ²
Oppervlakte van de klassen	
Bouwkosten	€ 580 miljoen
Einde werkzaamheden	2002
Verdeling van de leerlingen	De klassen zijn ingedeeld in groepen naar het sociale ontwikkelingsniveau
Onderwijsniveau	Secundair
Voorbeelddossier	SSP7 / Gevangenis van Sint-Gillis-Vorst (Reconversie en renovatie van patrimonium)
Context van het project	Gebouw voor industrieel gebruik is omgebouwd tot een secundaire school om te voldoen aan de speciale behoeften van meisjes met opvoedkundige en sociale problemen.

3. Bibliografie

- Cliquet R. L., 1991, De tweede demografische transitie: realiteit of fictie?, Straatsburg: Raad van Europa. Pag. 10
- Coleman D., 1996, 'The State of Europe's Population', in Coleman D. (Ed), Europe's Population in the 1990s. Oxford, Oxford University Press.
- Delvaux B., C. Guisset en P. Marissal, L'enseignement ancré des relations territorialisées le projet des bassins scolaires
- Dudek, Mark (2007), Schools and kindergartens A design manual (Berlijn: Infolio).
- Eurostat juni 2008a, http://ec.europa.eu/belgium/news/110608_eurostat_nl.htm
- Eurostat, Giampaolo LANZIERI (2011b), The greying of the baby boomers. A century-long view of ageing in European populations - Issue number 23/2011
- http://ec.europa.eu/belgium/news/110608_eurostat_nl.htm
- Marie-Claude Derouet-Besson. Les murs de l'école, Ed. Métailié, 1998
- Merlin, P. en Choay, F., Dictionnaire de l'urbanisme et de l'aménagement (Presses Universitaires de France – PUF) 2005.
- OESO 2000, *Architecture et apprentissage. 55 établissements d'enseignement exemplaires*
- PEB Échanges, Programme pour la construction et l'équipement de l'éducation, Broderick, E. (2003), 'Un bâtiment industriel reconverti en école de filles en Australie', 2003/15, Uitgegeven door de OESO. <http://dx.doi.org/10.1787/640462006207>
- Thierry Demey, Geschiedenis van de Brusselse scholen, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

4. Bijlage

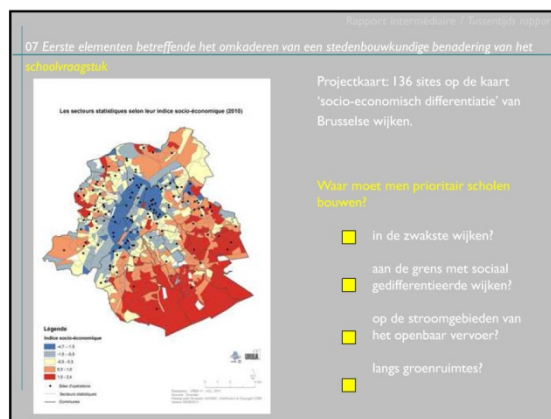
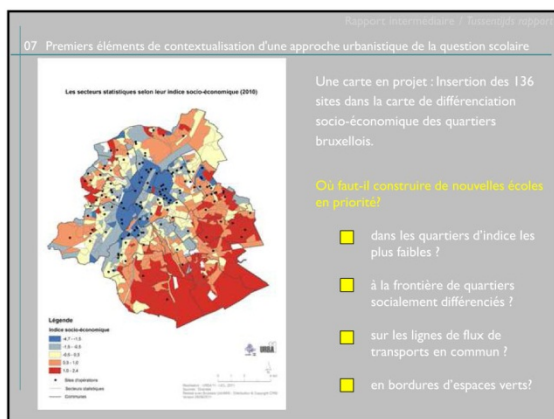
Vergelijkende tabel van de fysieke normen voor onderwijsinfrastructuur.

Onderwijsniveau	Totaal m2 per leerlingenscijf (bruto max.opp.)	m2 per leerling-speelplaats	toegest.min. en max.opp.-speelplaats -	toegest.min. en max.opp.	Sportvoorzieningen
Communauté française					
Tout niveau confondu				0,7 m ² par élève avec un minimum de 50 m ²	La superficie brute maximale autorisée de la salle d'éducation physique, en ce compris les annexes indispensables telles que vestiaires, douches, remises, accès, est fixée comme suit: • de 12 à 23 périodes hebdomadaires d'éducation physique: 320 m²; • de 24 à 48 périodes d'éducation physique: 485 m²; • à partir de 49 périodes d'éducation physique: 805 m². (Du calcul du nombre hebdomadaire de périodes de cours d'éducation physique, il y a lieu de défalquer les périodes de cours de natation.)
Maternel	± 10 m²/élève 1. Moins de 72 élèves • moins de 26 élèves : 250m² • de 45 à 56 élèves 360 m² • de 57 à 65 élèves : 485 m² • de 66 à 71 élèves : 675 m² 2. 72 élèves ou plus • de 72 à 165 élèves : 760 + 7,9x (nombre d'élèves - 72) • de 166 à 349 élèves : 1 495 + 6,9 x (nombres d'élèves - 165) • 350 élèves ou plus : 2765 + 6,3 x (nombre d'élèves - 349)	4m ² par élève 70m ² pour 100 élèves	Minimum : 200 m ² Maximum : 400 m ²		
Primaire	• 350 élèves ou plus : 2765 + 6,3 x (nombre d'élèves - 349)	4m ² par élève 70m ² pour 100 élèves	Minimum : 200 m ² Maximum : 400 m ²		
Secondaire		2m ² par élève			
Autres niveaux d'enseignement		0,8m ² par élève			
AGION					
Kleuter-, lager of basisonderwijs - enseignement maternel, primaire ou fondamental	± 10 m²/élève 1. Les sites de moins de 72 élèves: • moins de 26 élèves: 250 m²; • 26 à 44 élèves: 360 m²; • 45 à 56 élèves: 485 m²; • 57 à 65 élèves: 590 m²; • 66 à 71 élèves: 675 m². 2. sites avec 72 élèves et plus: • 72 à 165 élèves: 760 + 7,9 x (nombre d'élèves réguliers moins 72); • 166 à 349 étudiants: 1495 + 6,9 x (nombre d'élèves réguliers moins 165); • à partir de 350 élèves en 2765 + 6,3 x (nombre d'élèves réguliers moins 349).	2m ² par enfant	100 m ² minimum		• < 40 et >120 étudiants : 80 m² (surface de plancher brute) • 120 à 220 élèves: 320 m² • à partir de 221 élèves à 490 élèves: 485 m² • à partir de 491 élèves: 805 m²
Secondaire	Pour un établissement d'enseignement secondaire à temps plein, la surface de plancher brute maximale, en mètres carrés, le paquet 1, une fonction de la formule suivante: jusqu'à 100 élèves: 22 x le nombre des étudiants réguliers; 101 à 200 étudiants: 2200 + 12,0 x (nombre d'élèves réguliers moins 100); 201 à 300 étudiants: 3400 + 10,0 x (nombre d'élèves réguliers moins 200); 301 à 400 étudiants: 4400 + 8,5 x (nombre d'élèves réguliers moins 300); 401 à 500 étudiants: 5250 + 7,5 x (nombre d'élèves réguliers moins 400); 501 à 600 étudiants: 6000 + 7,0 x (nombre d'élèves réguliers moins 500); 601 à 700 étudiants: 6700 + 6,5 x (nombre d'élèves réguliers moins 600); 701 à 800 étudiants: 7350 + 6,0 x (nombre d'élèves réguliers moins 700); 801 à 900 étudiants: 7950 + 5,5 x (nombre d'élèves réguliers moins 800); à partir de 901 étudiants: 8500 + 5 x (nombre d'élèves réguliers moins 900).				

NOTA 2

Bepalende factoren voor de keuze van de plaats van de school

Discussienota (Bernard Delvaux, GIRSEF)

07 Premiers éléments de contextualisation d'une approche urbanistique de la question scolaire

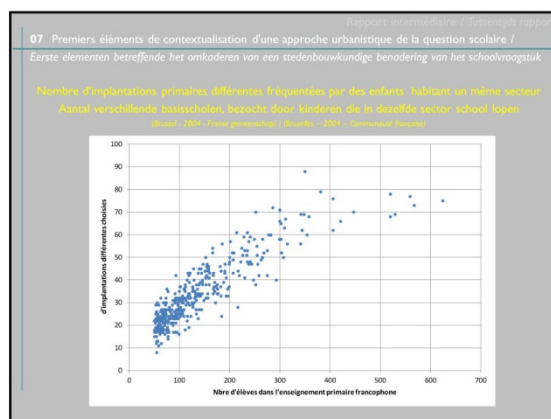
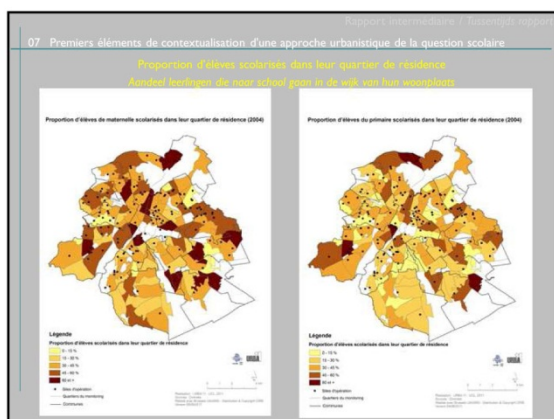
Ventilation des quartiers selon le nombre d'implantations (2004 - Région bruxelloise - Green Project)

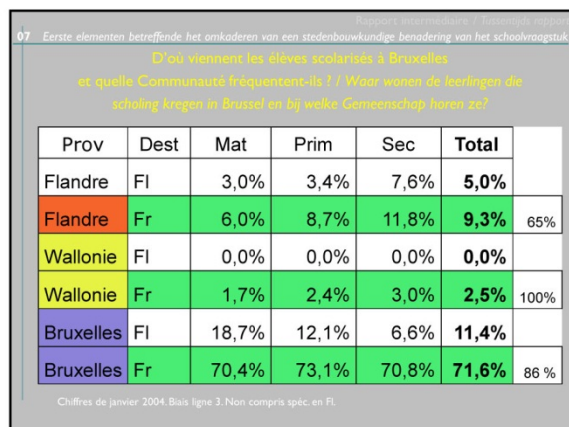
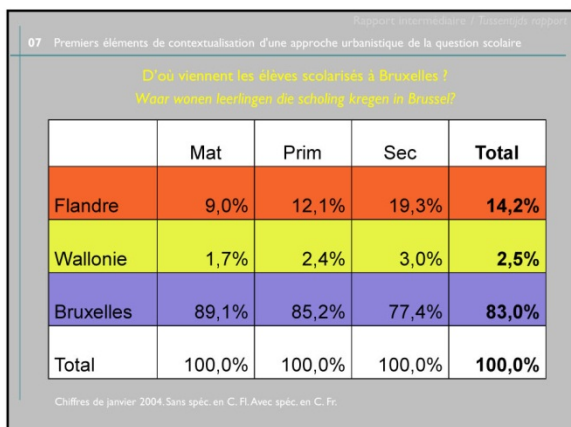
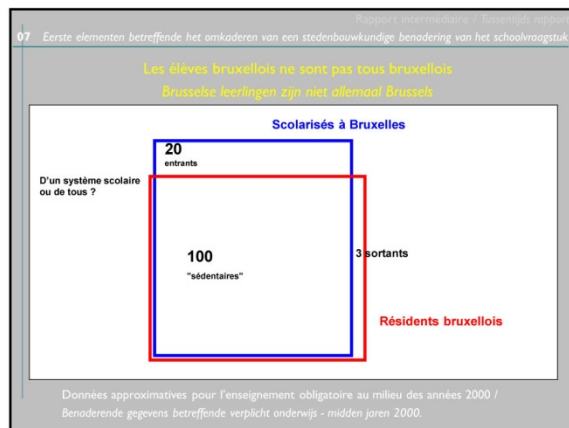
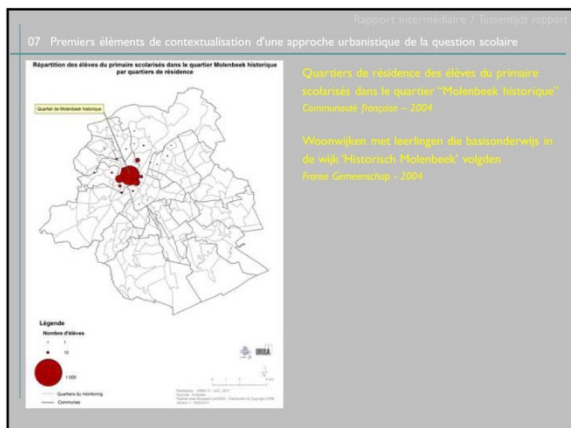
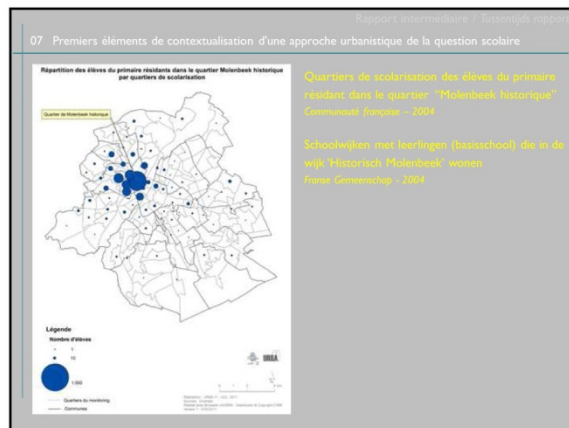
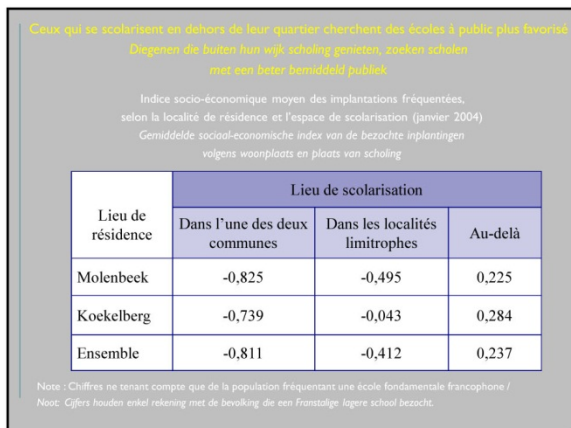
	Nbre d'impl.	Nbre de quartiers avec impl.	Nbre d'implantations dans le quartier						
			1	2	3	4	5	6	7
Maternel	305	109	23	33	20	16	12	3	2
Primaire	310	114	27	34	21	15	10	7	
Secondaire	150	84	44	20	14	6			

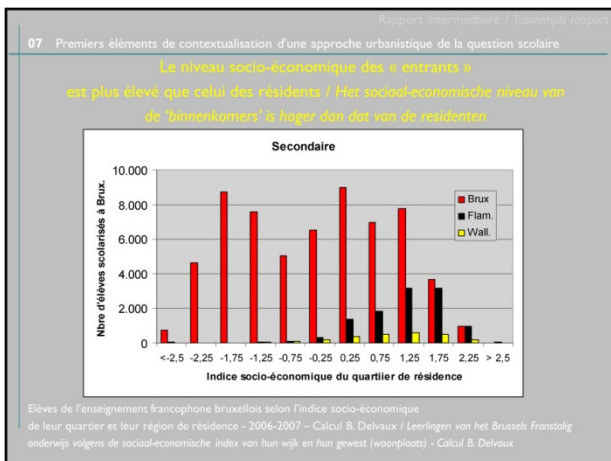
07 Premiers éléments de contextualisation d'une approche urbanistique de la question scolaire / Eerste elementen betreffende het omkaderen van een stedenbouwkundige benadering van het schoolvraagstuk

% d'élèves scolarisés dans leur quartier de résidence
% leerlingen die scholing kregen in de wijk van hun woonplaats
(2004 - Région bruxelloise - Green Project) / (2004 - Brussels Gewest - Green Gemeenschap)

	Tous quartiers		Quartiers avec implantation scolaire	
	Nbre de quartiers avec élèves	% scolarisés dans leur quartier de résidence	Nbre de quartiers	% scolarisés dans leur quartier de résidence
Maternel	132	38,4%	106	40,3%
Primaire	132	31,6%	111	32,7%
Secondaire	133	10,7%	79	14,9%

Terugblik op de ontwikkeling van het schoolaanbod en het onderwijsaanbod tussen 1996 en 2010

(Discussienota, Priscilla Ananian, URBA11)

Er is gekozen voor een diachrone analyse van de veranderingen in onderwijsvoorzieningen tussen 1996 en 2010 als methode om de functiewijzigingen en de door de operators in het onderwijs toegepaste procedures en strategieën te laten zien bij het creëren, de uitbreiding en verandering van hun centralistische systemen. De analyse is tot stand gekomen door middel van twee benaderingen: de eerste is geografisch en wordt gevormd door de kaart van de types verbouwingen die plaatsgevonden hebben in de onderwijsvoorzieningen die in 2010 aanwezig waren op het gewestelijk grondgebied. De analyse is tot stand gekomen door bewerking van vier bestanden met gegevens (zie methodologische nota in de bijlage):

- De database van de feitelijke bestaande situatie, waarvoor de gegevens zijn verzameld tussen 1995 en 1996. De onderwijsvoorzieningen betreffen dus alle feitelijk bestaande voorzieningen tussen 1995 en 1996.
- De inventarisatie van de voorzieningen en diensten aan personen, in 2010 door BRAT gemaakt voor het ATO. Alle in 2010 bestaande onderwijsvoorzieningen zijn hierin vermeld.
- Lijst van verkopen van eigendommen van de Franse Gemeenschap
- Uittreksel van de NOVA-database van de bouwvergunningen op basis van zoek sleutels met betrekking tot onderwijsvoorzieningen waarvoor sinds het begin van de jaren 90 een bouwvergunning is afgegeven.

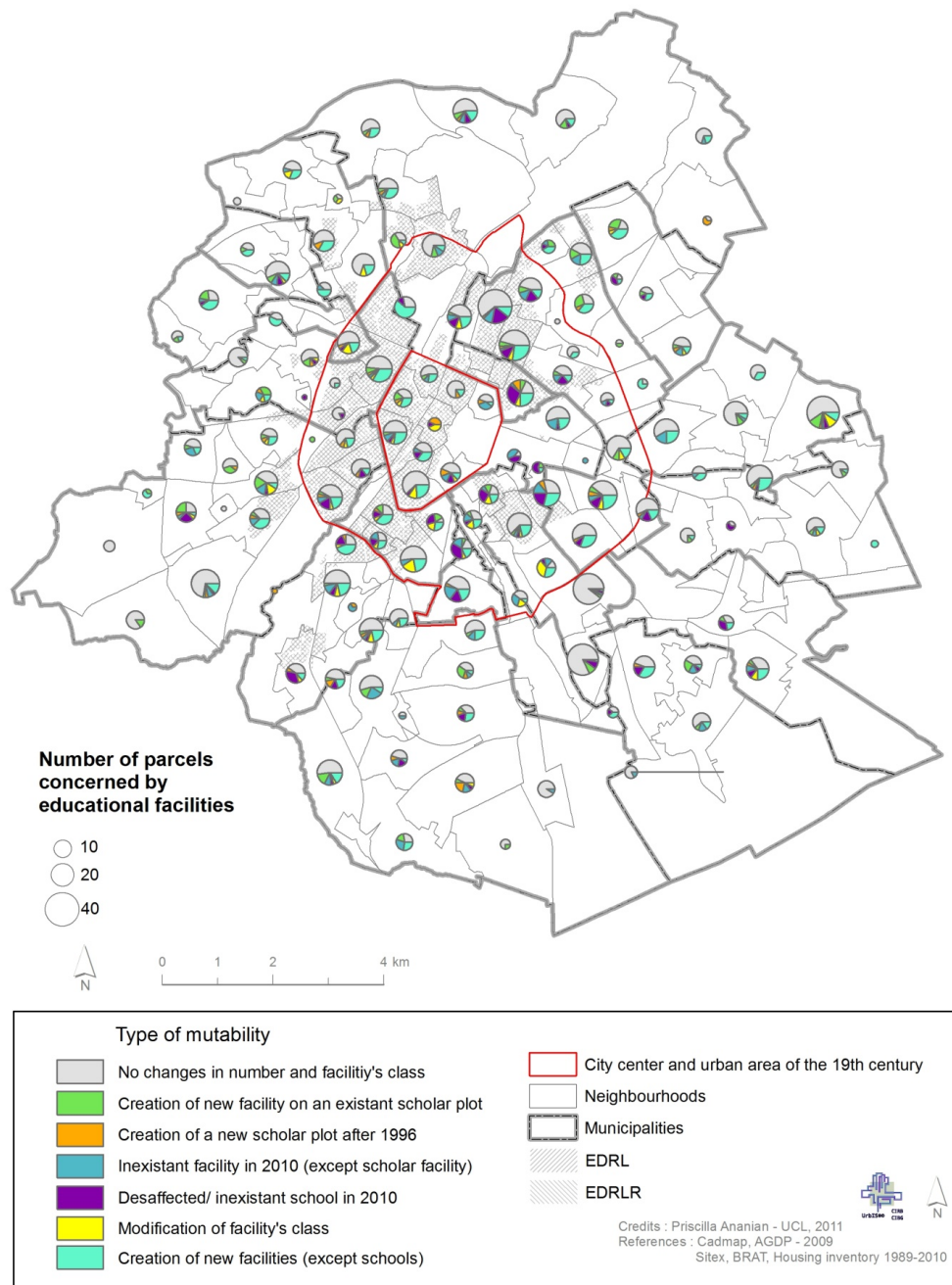
De tweede benadering was stedenbouwkundig en bestond uit een onderzoek gevolgd door het in kaart brengen van de sites die onderwerp waren van een project of een wedstrijd voor de ontwikkeling van nieuwe onderwijsvoorzieningen. 139 sites zijn geïnventariseerd en onderverdeeld in twee categorieën van verbouwing: de verbouwingsprojecten op al bestaande onderwijssites en de verbouwingsprojecten op grond of in gebouwen die geen onderwijsite zijn.

Tussen het eerste en het tweede gedeelte zijn 1.898 kadastrale percelen (kadastrale selectie gerealiseerd door AAPD, gegevens 2009) gecontroleerd en geclassificeerd op basis van de hierboven vermelde gegevens, maar ook op basis van de gegevens over de recente productie van woningen die naar voren kwam tijdens datzelfde onderzoek.

De volgende kaart toont een voorlopig resultaat van deze diachrone analyse. Aan de hand daarvan zullen wij een uitvoerige bespreking geven van de algemene kenmerken van de verbouwingen die de laatste jaren hebben plaatsgevonden in Brussel op percelen met een onderwijsfunctie. Dit werk bestond uit het filteren van de mogelijke mutaties van de onderwijsvoorzieningen. Het verdient aanbeveling om dit verder te verdiepen door een uitgebreide controle en door een analyse van de processen die geleid hebben tot deze verbouwingen (speculatieve initiatieven van operators en inrichtende machten, stadsvernieuwingsbeleid, voorkeuren van gebruikers, positieve discriminatie).

We zien verschillende voorzieningen ontstaan in wijken in het westen van de Vijfhoek, met name in de Dansaertwijk met de oprichting van een huiswerkklas, een opleidingsruimte voor volwassenen en een sportzaal in het wooncomplex aan de Papenvest.

Mutabilities in educational facilities 1996 - 2010 in Brussels Capital Region

Kaart. Typologie van de verbouwingen op percelen met een onderwijsbestemming tussen 1996 en 2010

Bron gegevens: AAPD/ SITEX/ BRAT/ inventarisatie woningen 1989-2010

Gegevensbewerking en realisatie van de kaart: Ananian, 2011

De tabel hieronder toont de aard van de verbouwingen op percelen met een onderwijsfunctie, afhankelijk van de ligging ervan in de stad: in de Vijfhoek of in de eerste en tweede kroon. Gemiddeld, zo blijkt uit de kaart en de tabel, heeft de helft van deze percelen geen verandering

ondergaan, noch in aantal noch in aard van de voorzieningen. De eerste kroon ligt echter 5% onder het gemiddelde, waaruit een iets hoger aantal veranderingen blijkt dan in de Vijfhoek en de tweede kroon. Ook valt op hoe weinig nieuwe extra voorzieningen er zijn gekomen op bestaande schoolterreinen, vooral in het centrum en de eerste kroon. Dit valt te verklaren door het feit dat de schoolgebouwen in de wijken in en rond het centrum ouder zijn en dus al geconsolideerd zijn. De stukken grond die buiten de speelplaatsen en schoolpleinen nog beschikbaar zijn, zijn schaars.

Tabel. Uitsplitsing van het aantal percelen naar aard van de verbouwing en op basis van de stedelijke strata

Type de transformation	Pentagone		Première couronne		Deuxième couronne		RBC	
	Nb parcelles	%	Nb parcelles	%	Nb parcelles	%	Nb parcelles	%
Pas de changement en nombre et en type d'équipement	65	49	291	45	584	52	940	50
Création d'équipement en rapport avec une implantation scolaire existante	4	3	28	4	100	9	132	7
Création de nouvelle implantation scolaire	8	6	14	2	32	2,9	54	3
Equipement inexistant en 2010 (hors école)	9	7	49	8	82	7	140	7
Ecole inexistante en 2010	7	5	83	13	60	5	150	8
Changement de type d'équipement	8	6	38	6	32	3	78	4
Création d'équipements (hors écoles)	31	23	150	23	223	20	404	21
Total	132	100	653	100	1113	100	1898	100

Overigens is het niet altijd mogelijk om bepaalde binnenruimten van bestaande gebouwen te gebruiken, hetzij om technische redenen, hetzij omdat de scholen eenvoudigweg al overbevolkt zijn met leerlingen en geen ruimte meer beschikbaar hebben om andere voorzieningen te creëren (crèche, bibliotheek, PMSC, bijles, huiswerkklass).

Ten aanzien van de bestemming van nieuwe percelen voor de onderwijsfunctie zien we twee soorten veranderingen. De eerste betreft percelen die naast of in de onmiddellijke nabijheid van een bestaande school liggen en die dienen als grond voor uitbreiding om te voldoen aan de behoeften van een bestaande school. Het tweede type verandering betreft percelen die worden ingezet voor het oprichten van nieuwe scholen.

Aan de andere kant zien we ook scholen die in 1996 al bestonden bij de inventarisatie van de Sitex en die in 2010 bij de inventarisatie van de voorzieningen ontbreken. De reden hiervoor is dat deze scholen zijn gesloten (omdat de minimumdrempel voor leerlingen niet gehaald werd of vanwege de minimale kwaliteit van de gebouwde infrastructuur) en dus wachten op heropening. Andere redenen zijn interne herstructureringen binnen de schoolvoorzieningen door de fusie van scholen om optimaal gebruik te maken van de financiële middelen of omdat de grond van de school verkocht is. De derde mogelijkheid betreft 17 percelen van in totaal 5 ha, die voorheen gebruikt werden voor onderwijs en een woonfunctie hebben gekregen; hier staan nu 624 woningen, dus een gemiddelde dichtheid van 125 woningen/ha. Het ombouwen van scholen in wooncomplexen komt niet vaak voor, maar is gebeurd in 12 Brusselse gemeenten, wat bevestigt dat dit operaties zijn die ontwikkeld worden vanuit bestaande mogelijkheden.

De wijzigingen in de aard van de voorzieningen zijn representatiever in het centrum en de eerste kroon dan in de tweede kroon, hoewel ze samen 4% vertegenwoordigen van het totale aantal percelen met een onderwijsfunctie in de geanalyseerde periode. We zien bijvoorbeeld het patrimonium van de Franse Gemeenschap dat aan derden is verkocht voor het bouwen van andere onderwijsvoorzieningen in plaats van wat daarvoor bestond. Van de verkochte stukken grond noemen we de school 'AH' Fontainas die eigendom is geworden van de gemeente Brussel voor de

vestiging van het INSAS, het Athénée Royal 'Jules Bordet' - vestiging in de Eikstraat - nu het Koninklijk Conservatorium, het Athénée Royal 'Jules Bordet' - vestiging in de Léopold de Swaefstraat - in 2002 nieuwe bestemming gekregen als Internat autonome de la Communauté Française d'Anderlecht 'Maurice Carême' en ten slotte het Athénée Royal de Berkendael in Vorst, eigendom geworden van de Grondregie, om er tijdelijk de Europese School Bruxelles IV te vestigen.

De ontwikkeling van nieuwe voorzieningen met een onderwijsfunctie – behalve de scholen in eigenlijke zin – vertegenwoordigt ten slotte ongeveer 21%. Het gaat dus om percelen die na 1996 door het openbaar bestuur of door de private sector zijn ingezet voor de vestiging van een voorziening met een onderwijsfunctie. De crèches vormen de meerderheid van de gecreëerde voorzieningen (60% van de nieuwe voorzieningen), gevolgd door opleidingen voor volwassenen (21%), voorzieningen voor onderwijsondersteuning en -begeleiding, ter grootte van 10% (huiswerkklassen, spijbelinitiatieven, bemiddeling en CLB) en academies (3%).

Methode van aanpak en toepassing van filters om dubbel gebruik te voorkomen bij de selectie van openbare bouwgronden met het oog op het realiseren van onderwijsvoorzieningen

(Joël Ryelandt, URBA11)

Het aanvankelijke corpus

Het doel van dit deel van het onderzoek was het bepalen van het uitbreidingspotentieel van het onderwijsaanbod op publieke bouwgronden.

Een lijst van percelen in openbaar eigendom werd opgesteld uit de kadastrale gegevens. Het zoeken naar percelen is gebeurd op basis van de volgende lijst van eigenaren: Openbare Vastgoedmaatschappijen (OVM), gemeenten, OCMW, eigenaren die onder het Huisvestingsplan vallen, COCOF, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap, VGC, GGC, BIM, BGDA, Haven van Brussel, grondregie van Brussel-Hoofdstad, GOMB, BGHM, GIMB, MIVB, DBDMH, MVV, Regie gebouwen/patrimoniumbeheer (federale staat).

Op deze wijze konden in totaal 18.384 kadastrale percelen uit de kadastrale legger worden gehaald.

Toepassing van filters en verwijdering van doublures

Op al deze percelen zijn verschillende filters toegepast om de percelen bouwgrond te selecteren die een potentieel vormen voor de uitbreiding van het onderwijsaanbod:

- Veld 'Aard' (CADMAP) = *Terrain à bâtir / Bouwland / Bouwgrond*
- Oppervlak > 450 m²

De volgende filter had betrekking op de vorm van de percelen, om te smalle of te versnipperde percelen te verwijderen. Het toepaste criterium was de verhouding oppervlakte/omtrek van het perceel. Na een analyse van deze verhouding op een steekproef van de percelen van bestaande scholen met een minimale afmeting hebben wij een drempelwaarde kunnen bepalen van 4,5. De keuze voor deze drempel wordt geïllustreerd door de volgende voorbeelden:

Kleuterschool <i>De Bron</i>	Kleuterschool <i>De Wimpel</i>	Kleuterschool <i>Mozaiek</i>
------------------------------	--------------------------------	------------------------------

		
Oppervlakte: 650 m ² Opp./Omtr. = 4,4	Oppervlakte: 493 m ² OPP./OMTR. = 4,5	Oppervlakte: 553 m ² OPP./OMTR. = 4,1

De volgende filter betrof de aanwezigheid van bebouwing op het terrein. Op sommige als bouwgrond aangemerkte terreinen konden namelijk toch kleine bebouwde gedeelten voorkomen. Er is voor gekozen om alleen de percelen te behouden met een verhouding bebouwing/oppervlak (b/o) lager dan 20%.

Ten slotte heeft er een visuele controle plaatsgevonden van elk perceel aan de hand van de luchtfoto om de percelen eruit te halen waarvan de ligging onverenigbaar is met de onderwijsfunctie (percelen die langs de spoorweg liggen, onbereikbare percelen, gesloten blokken...).

Door het toepassen van deze verschillende filters werd het mogelijk om het aantal percelen terug te brengen van 18.384 tot 443 in deze volgorde:

	Aantal percelen
Lijst van percelen in openbaar eigendom	18.384
Filter 1: veld 'Aard' = <i>Terrain à bâtir/bouwland/bouwgrond</i>	
	756
Filter 2: Oppervlak > 450 m ²	
	506
Filter 3: Vorm opp./omtr. (oppervlakte/omtrek) > 4,5	
	457
Filter 4: Verhouding B/O (Bebouwing/Oppervlakte) < 20%	
	454
Filter 5 : Visuele controle aan de hand van het orthofotoplan	
	443

Nota 5

Gebruikspotentieel van onderwijsvoorzieningen in de verschillende gebieden van het GBP

(Valeria Cartes Leal, URBA11)

Het Gewestelijk Bestemmingsplan is op 03/05/2001 aangenomen door de regering. Dit blijft geldig tot het geheel of gedeeltelijk gewijzigd wordt, zoals zou gebeuren in geval van toepassing van een Bijzonder Bestemmingsplan (BBP). Het GBP heeft bindende kracht en verordenende waarde in al zijn bepalingen.

Het grondgebied is verdeeld in gebieden waarvan de bestemming wordt weergegeven door een kleur. De belangrijkste gebieden van het GBP zijn : de woongebieden, hoofdzakelijk bestemd voor huisvesting; het gemengde gebied, bestemd voor huisvesting met soepelere regels voor vestiging van winkels, kantoren en kleine bedrijven; de activiteitengebieden, hoofdzakelijk bestemd voor kantoren ; de gebieden voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, bestemd voor installaties met een bestemming van algemeen nut ; en de groene gebieden, hoofdzakelijk bestemd voor de ontwikkeling van natuur en wateren, bouwwerken zijn er beperkt.

Wat de status van de school betreft, formuleert het GBP een voorziening van collectief belang of van openbare diensten als een 'Bouwwerk of installatie bestemd voor de uitvoering van een opdracht van algemeen of openbaar belang, meer bepaald de diensten van de plaatselijke besturen, de gebouwen waarin de parlementaire vergaderingen en hun diensten gehuisvest zijn, de scholen, de culturele, sportieve, sociale en gezondheidsvoorzieningen, alsmede de voorzieningen voor erkende erediensten en lekenmoraal.

Worden eveneens beschouwd als voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, de diplomatieke zendingen, de consulaire beroepsposen van de door België erkende Staten, alsmede de vertegenwoordigingen van de gefedereerde of gedecentraliseerde entiteiten van die Staten.

Zijn uitgesloten, de lokalen voor het beheer of het bestuur van de andere overheidsdiensten.'

Op de eerste plaats lijkt een gebied met voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten het beste te passen bij de onderwijsfunctie, want dit is uitsluitend bestemd voor installaties die van algemeen belang zijn. De voorschriften van het GBP openen echter mogelijkheden voor vestiging van voorzieningen, waaronder met name scholen, in andere gebieden. Meestal beperkt het voorschrift echter het bebouwd oppervlak.

Samenvatting van de algemene voorschriften van de gebieden van het GBP voor de vestiging van een school.

A. Algemene voorschriften voor alle gebieden

0.7. Voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten kunnen in alle gebieden worden toegestaan voor zover ze verenigbaar zijn met de hoofdbestemming van het betrokken gebied en met de kenmerken van het omliggend stedelijk kader.

In de groengebieden, de groengebieden met hoogbiologische waarde, de bosgebieden, de parkgebieden en de landbouwgebieden kunnen die voorzieningen, evenwel, slechts de gebruikelijke aanvulling van en het toebehoren bij hun bestemmingen zijn.

Wanneer die voorzieningen geen deel uitmaken van de door de bijzondere voorschriften toegestane activiteiten of wanneer de vloeroppervlakte, zoals toegestaan door de bijzondere voorschriften van het gebied, wordt overschreden, zijn zij aan de speciale regelen van openbaarmaking onderworpen.

B. Bijzondere voorschriften betreffende de woongebieden

1. Woongebieden met residentieel karakter

1.1. Deze gebieden zijn bestemd voor huisvesting.

1.2. Deze gebieden kunnen eveneens worden bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, alsmede voor productieactiviteiten waarvan de vloeroppervlakte van al die functies samen, per onroerend goed, niet groter is dan 250 m².

2. Woongebieden

2.1. Deze gebieden zijn bestemd voor huisvesting.

2.2. Deze gebieden kunnen eveneens worden bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, alsmede voor productieactiviteiten waarvan de vloeroppervlakte van al die functies samen, per onroerend goed, niet groter is dan 250 m². Die oppervlakte wordt op 1.000 m² gebracht voor school-, culturele, sport-, sociale en gezondheidsvoorzieningen.

C. Bijzondere voorschriften betreffende de gebieden met gemengd karakter

3. Gemengde gebieden

3.1. Deze gebieden zijn bestemd voor huisvesting.

3.2. Deze gebieden kunnen ook worden bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, voor kantoren en productieactiviteiten. De vloeroppervlakte voor al die functies samen mag, per gebouw, niet meer dan 1.000 m² bedragen waarin de kantoren en productieactiviteiten de 500 m² niet mogen overschrijden.

4. Sterk gemengde gebieden

4.1. Die gebieden zijn bestemd voor huisvesting, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, kantoren en productieactiviteiten. De vloeroppervlakte voor al die functies samen, behalve voor huisvesting, mag per gebouw niet meer bedragen dan 1.500 m² met een maximum van 1.000 m² voor de kantoren.

D. Bijzondere voorschriften betreffende de industriegebieden

5. Gebieden voor stedelijke industrie

5.1. Deze gebieden zijn bestemd voor:

5.3. Die gebieden kunnen ook worden bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, alsmede voor handelszaken die de gebruikelijke aanvulling op de activiteiten bedoeld in de punten 5.1 en 5.2 vormen, inzonderheid bankagentschappen, servicestations, cafés en restaurants waarvan de vloeroppervlakte per gebouw niet meer dan 300 m² bedraagt.

6. Gebieden voor havenactiviteiten en vervoer

6.1. Deze gebieden zijn bestemd voor:

6.2. Die gebieden kunnen ook worden bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, alsmede voor de handelszaken die de gebruikelijke aanvulling vormen op de in punt 6.1 bedoelde activiteiten, meer bepaald de bankagentschappen, servicestations, cafés, restaurants, waarvan de vloeroppervlakte van al die functies samen per gebouw niet meer dan 300 m² bedraagt.

E. Bijzondere voorschriften betreffende de andere activiteitengebieden

7. Administratiegebieden

7.1. Deze gebieden zijn bestemd voor kantoren. Zij kunnen ook worden bestemd voor woningen, hotelinrichtingen, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten.

8. Gebieden voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten

8.1. Die gebieden zijn bestemd voor de voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, alsmede voor de woningen die er de gebruikelijke aanvulling van zijn en erbij behoren.

8.2. Mits speciale regelen van openbaarmaking worden toegepast, kunnen die gebieden bestemd worden voor huisvesting en voor doorgaans kleine handelszaken die de gebruikelijke aanvulling zijn van en behoren bij die gebieden.

8.3. De stedenbouwkundige kenmerken van de bouwwerken en installaties stemmen overeen met het omliggend stedelijk kader; wijzigingen eraan zijn onderworpen aan de speciale regelen van openbaarmaking.

De naaste omgeving van de bouwwerken en installaties van de voorzieningen van collectief belang draagt bij tot de totstandkoming van het groen netwerk.

Mits behoorlijke motivering wegens economische en sociale redenen en mits opmaak van een bijzonder bestemmingsplan kunnen deze gebieden genieten van de bijzondere voorschriften toepasbaar in sterk gemengd gebied.

F. Bijzondere voorschriften betreffende de gebieden voor groene ruimten en de landbouwgebieden

13. Gebieden voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de open lucht

Het gebied voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de openlucht het Hippodrome van Bosvoort heeft eveneens de bestemming culturele voorziening van collectief belang of van openbare dienst, binnen in de vorige alinea aangegeven grenzen.

G. Bijzondere voorschriften betreffende de belangrijkste wegen en het openbaar vervoer

28. De parkeerterreinen

28.3. Behalve indien de plaatselijke omstandigheden het niet toelaten, moet worden voorzien in plaatsen waar fietsen zowel voor lange als voor korte duur kunnen worden gestald, wanneer de handelingen en werken de aanleg of de wijziging beogen van openbare ruimten gelegen in de nabijheid van een voorziening van collectief belang of van openbare diensten.

H. Programma's van de gebieden van gewestelijk belang

GGB nr. 1 - Helihaven

Dit gebied is hoofdzakelijk bestemd voor de huisvesting.

Het kan worden bestemd voor handelszaken, kantoren, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, hotelinrichtingen en voor groene ruimten.

De oppervlakte bestemd voor groene ruimten bedraagt 8 ha, de begroening van de kanaaloevers niet inbegrepen.

De stedelijke vormgeving van dit geheel beoogt de herinrichting van een gemengde wijk waarvan het centrum zich tussen de Willebroekkaai en de Antwerpsesteenweg zal ontwikkelen.

GGB nr. 2 - Gaucheret

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, handelszaken, kantoren, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten en voor groene ruimten.

De oppervlakte bestemd voor de openbare groene ruimten mag niet kleiner zijn dan 2,2 ha, de inrichting van de Albert II-laan niet inbegrepen.

GGB nr. 3 - Weststation

Dit gebied is hoofdzakelijk bestemd voor huisvesting, handelszaken, kantoren, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten en voor groene ruimten.

De vloeroppervlakte bestemd voor huisvesting mag niet kleiner zijn dan 20% van al de vloeroppervlakten welke in dit gebied worden ingericht. De voor groene ruimten bestemde oppervlakte bedraagt minimum 1 ha.

GGB nr. 4 - Van Praetbrug

Dit gebied is hoofdzakelijk bestemd voor groene ruimten en huisvesting.

Het kan worden bestemd voor handelszaken, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten.

De oppervlakte bestemd voor groene ruimten bedraagt 5 ha, de bij de wegen horende groene ruimten niet inbegrepen.

De stedelijke vormgeving van het geheel beoogt de herstructurering van de wegen naar de Vuurkruisenlaan en vanaf de Jules Van Praetlaan, het centrum van Neder-over-Heembeek en de bediening van het stedelijk industriegebied, daarbij rekening houdend met de verbetering van de bediening van Neder-over-Heembeek door het openbaar vervoer.

GGB nr. 5 - Prins Albert

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, handelszaken, voor de uitbreiding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, kantoren, productieactiviteiten en voor een hotelinrichting met een capaciteit van meer dan honderd kamers.

Het traject van de Stadswandelingen zal in de inrichting van deze perimeter worden ingepast.

GGB nr. 6 - Tour & Taxis

6A. Dit gebied is bestemd voor huisvesting, handelszaken, kantoren, productieactiviteiten, hotelinrichtingen, logistieke en vervoersactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten en voor groene ruimten.

De oppervlakte bestemd voor openbare groene ruimten mag niet kleiner zijn dan 1 ha, de bij de wegen horende groene ruimten niet inbegrepen.

De vloeroppervlakte bestemd voor huisvesting mag niet kleiner zijn dan 25% van de totale vloeroppervlakte, de vloeroppervlakten bestemd voor voorzieningen van collectief belang niet inbegrepen.

6B. Dit gebied is bestemd voor voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, handelszaken, productieactiviteiten en voor kantoren.

GGB nr. 7 - Van Volxem

Dit gebied is bestemd voor handelszaken, kantoren, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten.

GGB nr. 8 - Marsveld

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, kantoren, handelszaken, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten en voor groene ruimten.

De oppervlakte bestemd voor openbare groene ruimten mag niet kleiner zijn dan 0,2 ha.

De vloeroppervlakte bestemd voor huisvesting mag niet kleiner zijn dan die voor kantoren.

GGB nr. 9 - Charle-Albert

In het kasteel mag een programma van maximum 1000 m² aan kantooruimte worden opgenomen. Bovendien mag in het gebied maximum, ofwel 4.000 m² woonoppervlakte komen, ofwel 3.500 m² administratieve oppervlakten ter compensatie van de wederopbouw of de renovatie van het kasteel.

GGB nr. 10 - Veeartsenschool

Om te zorgen voor de herbestemming van het architecturaal erfgoed met respect voor de site, wordt dit gebied bestemd voor huisvesting, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, handelszaken, kantoren, productieactiviteiten en voor groene ruimten.

GGB nr. 11 - Administratief Centrum

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, buurtwinkels, kantoren, productieactiviteiten en voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten.

De vloeroppervlakte voor huisvesting mag niet kleiner zijn dan 35% van de totale vloeroppervlakte in het gebied.

De stedelijke vormgeving van het geheel beoogt de verbetering van de toegankelijkheid van de site voor voetgangers en fietsers en de inrichting van de Pachecolaan waarbij de breedte van de rijbaan wordt beperkt. De toegang via de Sint-Lazaruslaan blijft behouden.

GGB nr. 12 - Louizalaan

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, kantoren, handelszaken, productieactiviteiten en voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten. De huisvesting moet minimaal 35% van de vloeroppervlakten van het gebied bestrijken.

De stedelijke vormgeving van het geheel zorgt voor de bevordering van een onderlinge functievermenging, organiseert de herontplooiing van de huisvesting langs de laan en stabiliseert de toestand van de kantoren tot de bestaande kantoren bij de inwerkingtreding van het plan zodat de administratieve druk op het ganse gebied niet wordt verhoogd.

GGB nr. 13 - Josaphatstation

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, productieactiviteiten, kantoren en groene ruimten die de bestaande biologische kwaliteiten van de soorten bewaren.

GGB nr. 14 - Stadspoort

Dit gebied is bestemd voor huisvesting, kantoren, handelszaken, productieactiviteiten, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten en voor een multimodaal transportcentrum rond het GEN-station en de overstapparking.

De vloeroppervlakte bestemd voor huisvesting mag niet kleiner zijn dan 25% van de totale vloeroppervlakte in het gebied en moet groter zijn dan de vloeroppervlakte van elke andere vermelde activiteit. Langs de Gentsesteenweg mag dat percentage niet lager zijn dan 33%.

De stedelijke vormgeving van het geheel beoogt de herstructurering van de huizenblokken en wegen ter bevordering van:

1° de verwezenlijking van een stadspoort als geïntegreerd stedelijk centrum waarin al de stedelijke activiteiten op evenwichtige wijze vertegenwoordigd zijn ;

I. Programma van het gebied van gewestelijk belang met uitgestelde aanleg

Vormingsstation

Dit gebied zal hoofdzakelijk worden bestemd voor productieactiviteiten.

Het zal ook kunnen worden bestemd voor kantoren, voorzieningen van collectief belang of van openbare diensten, voor huisvesting, hotelinrichtingen, handelszaken en groene ruimten.

NOTA 6

Verificatie van de rechtstoestand van de 138 sites uit database A

Methodologische nota (Joël Ryelandt, URBA 11)

Methode

Dit deel van het onderzoek had betrekking op de verificatie van de rechtstoestand van de 138 projectsites. Deze controle heeft hoofdzakelijk plaatsgevonden op basis van informatie die beschikbaar was via de cartografische dienst *BruGIS* uitgevoerd door het Bestuur Ruimtelijke Ordening en Huisvesting (BROH) van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (MBHG).

In de tabel hieronder staat een lijst met de thematische informatielagen met betrekking tot de rechtstoestand die geanalyseerd zijn tijdens dit werk, evenals de datum van de laatste aanpassing van de gegevens.

Rechtstoestand	Datum bijwerking	Thema	Bron
Grondregie	02/09/2011	Voorverkoopgebieden	©BruGIS - www.brugis.be et 'Realized by means of Brussels UrbIS®© - Distribution & Copyright CIRB' (Disclaimer : http://www.brugis.irisnet.be/brugis/FR/Disclaimer.html)
Stedelijke herwaardering	12/09/2002	Ruimte voor versterkte huisvesting en stadsvernieuwing (RVOHS)	
	01/01/2012	Wijkcontract	
Stedenbouw	05/01/2012	Verkaveling	
		Bijzonder bestemmingsplan (BBP)	
Patrimonium - Archeologie	doorlopend	Gebieden die mogelijk van archeologisch belang zijn	
Patrimonium - Bescherming	13/10/2011	UNESCO beschermingsgebied	
		Inventarisatie	
		Site	
		Geheel	
		Monument	
		Archeologische site	
GBP	14/06/2001	Bestemming van de grond	
Zonale gewestelijke stedenbouwkundige verordeningen	Belgisch Staatsblad van 28 april 2008		http://urbanisme.irisnet.be/lesreglesdujeu/les-reglements-durbanisme/les-reglements-durbanisme-zones

Voor iedere site zijn de verschillende thematische informatielagen stuk voor stuk nagegaan teneinde de informatie over de rechtstoestand te kunnen vermelden. Deze informatie is vervolgens gecodeerd in de database 'A' in de tabel T_RECHTSTOESTAND. Ook is aan de database een minikaart toegevoegd voor elke vermelde thematische informatie. Daarnaast is een indicatiecode gegeven van het percentage van het oppervlak van de site in kwestie om de gebieden gemakkelijk terug te vinden op de kaart¹.

Alle informatie over de rechtstoestand is vervolgens opgenomen in de beschrijvende dossiers van de in bijlage 1 van het eindverslag vermelde projecten, zoals geïllustreerd in de voorbeelden hieronder:

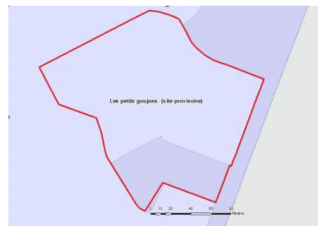
¹ Deze minikaarten verwijzen naar de legenda van de cartografische dienst van Brugis, hieronder vermeld en in de inleiding van het bestand van A, Bijlage nr. 1 van het verslag.

Plan particulier d'affectation au sol :

BRU 199 ACT

Contrat de quartier :

1) "Canal-Midi" (100% de la zone) (référence Q2003/87 ; 1ère série durable (2010-2014)) et
2) "Goudons - révision" (20% de la zone) (référence Q2003/31 ; 3ème série (1999-2003))

Resultaten

Vrijwel alle 138 sites hebben in het GBP een bestemming die verenigbaar² is met een eventueel plan voor een school, met uitzondering van de volgende 12 gevallen:

- 8 sites hebben zowel een verenigbare als een onverenigbare bestemming (in dit geval parkgebieden of gebieden voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de openlucht). Voor deze 8 sites rechtvaardigen de gedeelten van de grond die ingedeeld zijn in verenigbare gebieden handhaving in de database. Deze analyse wordt per geval toegelicht in alle bijbehorende projectdossiers. Het gaat om de volgende sites:

N° de projet	N° étude de cas	Nom du site	Commune	SITE_ID
8	OS2	Terrain SPABS de l'Institut Maurice Carême - Anderlecht	Anderlecht	78
38		Ecole communale fondamentale 'Paradis des enfants' - Etterbeek	Etterbeek	231
54		Terrain - chaussée de Neerstalle - Forest	Forest	109
61		Terrain SPABS de l'internat autonome de Forest	Forest	112
71		Terrain communal Boulevard Mettwie et Stade Pévenage - Molenbeek-Saint-Jean	Molenbeek-Saint-Jean	129
81	b	Ecole fondamentale communale n°16 - "L'Ecole du Petit Bois" - Molenbeek-Saint-Jean	Molenbeek-Saint-Jean	124
111		Gemeentelijke basisschool Prinses Paola	Woluwe-Saint-Lambert	161
114		Centre scolaire Eddy Merckx - ITSSEP - Site centre sportif (SportCity) - Woluwe-Saint-Pierre	Woluwe-Saint-Pierre	149

- 1 site ligt nu voor 90% in een onverenigbaar gebied (gebied voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de openlucht) maar de gemeente geeft aan van plan te zijn op dit op termijn te bebouwen;

55	OS12	Terrain - Boulevard de la Deuxième Armée Britannique - Forest	Forest	110
----	------	---	--------	-----

- 3 sites liggen in een onverenigbaar gebied (parkgebieden of gebieden voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de openlucht) maar toch zijn daar al prefab schoolgebouwen te vinden. Deze informatie is van belang en verdient het om in de database te blijven. Ook deze situaties worden per geval toegelicht in de projectdossiers. Het gaat om de volgende sites:

9		Ecole "Les Petits Ramiers" - site rue de l'Obus - Anderlecht	Anderlecht	153
56		Ecole Communale Arc-en-Ciel - Forest	Forest	182
62	b	Ecole maternelle communale "Les Bruyères" - Ganshoren	Ganshoren	158

Legenda van de gegevens van de cartografische dienst BruGIS :

² Zie Nota 5 – Gebruikspotentieel van onderwijsvoorzieningen in de verschillende gebieden van het GBP

Stedelijke herwaardering
Revitalisation urbaine

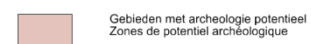
Stedenbouw
Urbanisme

Voorverkoopgebieden
Zones de préemption

Patrimonium - Archeologie
Patrimoine - Archéologie

GBP - Bodembestemming PRAS - Affectation du sol

	Winkelgalerijen Galeries commerçantes
	Transitparkeerplaats Parking de transit
	Punten van wisselend gemengd karakter Points de variation de mixité
	Gebieden van culturele, historische of esthetische waarde of voor stadsverfraaiing Zones d'intérêt culturel, historique, esthétique ou d'embellissement
	Gebieden van gewestelijk belang met uitgestelde aanleg Zones d'intérêt régional à aménagement différé
	Structurende ruimten Espaces structurants
	Linten voor handelskern Liserés de noyau commercial
	Bestemmingen Affectations
	Water Eau
	Woongebieden met residentieel karakter Zones d'habitation à prédominance résidentielle
	Typische woongebieden Zones d'habitation
	Gemengde gebieden Zones mixtes
	Sterk gemengde gebieden Zones de forte mixité
	Stedelijke-industriegebieden Zones d'industries urbaines
	Gebieden voor havenactiviteiten en vervoeren Zones d'activités portuaires et de transports
	Administratiegebieden Zones administratives
	Gebieden van collectief belang of van openbare diensten Zones d'équipements d'intérêt collectif ou de service public
	Spoorwaggebieden Zones de chemin de fer
	Groengebieden Zones vertes
	Groengebieden met hoogbiologische waarde Zones vertes de haute valeur biologique
	Parkgebieden Zones de parcs
	Koninklijk domein Domaine royal
	Gebieden voor sport- of vrijetijdsactiviteiten in de open lucht Zones de sports ou de loisirs de plein air
	Begraafplaatsgebieden Zones de cimetières
	Bosgebieden Zones forestières
	Landbouwgebieden Zones agricoles
	Gebieden van gewestelijk belang Zones d'intérêt régional
	Grondreservegebieden Zones de réserves foncières

Patrimonium - Bescherming Patrimoine - Protection

	Monument Monument	Bescher - definitief besluit Classement - arrêté définitif
		Bescher - aanvang procedure Classement - ouverture de procédure
		Bewaarijst - definitief besluit Sauvegarde - arrêté définitif
		Bewaarijst - aanvang procedure Sauvegarde - ouverture de procédure
	Geheel Ensemble	Bescher - definitief besluit Classement - arrêté définitif
		Bescher - aanvang procedure Classement - ouverture de procédure
		Bewaarijst - definitief besluit Sauvegarde - arrêté définitif
		Bewaarijst - aanvang procedure Sauvegarde - ouverture de procédure
	Landschap Site	Bescher - definitief besluit Classement - arrêté définitif
		Bescher - aanvang procedure Classement - ouverture de procédure
		Bewaarijst - definitief besluit Sauvegarde - arrêté définitif
		Bewaarijst - aanvang procedure Sauvegarde - ouverture de procédure
	Archeologie Site archéologique	
	Vrijwaringzone Zone de protection	
		 Definitief besluit Arrêté définitif
		 Aanvang procedure Ouverture de procédure
	Vrijwaringzone Unesco Zone de protection de l'Unesco	
	Inventaris Inventaire	
		 Landschap Site
		 Monument Monument

* * *